

طراحی فرم ارزشیابی کیفیت تدریس تئوری اساتید از دیدگاه دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی لرستان در سال ۱۳۸۹

دکتر محمد زیبائی^۱، عزیز کامران^۲

نویسنده‌ی مسئول: خرم آباد، دانشگاه علوم پزشکی لرستان، دانشکده‌ی پزشکی zibaeim@lums.ac.ir

چکیده

زمینه و هدف: آموزش از عمله‌ی ترین رسالت‌های یک دانشگاه و از وظایف مهم اعضای هیات علمی بوده، ارتقای کیفیت آن، منجر به ارتقای کیفیت آموزش دانشگاه می‌گردد. از فرآیندهایی که به منظور این ارتقا کیفیت انجام می‌گردد، ارزشیابی مدرس است، لذا این مطالعه با هدف طراحی و ارزیابی فرم ارزشیابی کیفیت تدریس تئوری اساتید توسط دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی لرستان در سال ۱۴۰۰ انجام گردید.

روش پژوهشی: در این تحقیق که یک مطالعه‌ی توصیفی مقطعی بود، ۲۹۰ نفر از دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی لرستان انتخاب شدند. ابزار گردآوری داده‌ها، پرسشنامه‌ای مشتمل بر دو بخش بود. بخش اول شامل اطلاعات فردی شرکت کننده (جنس، رشته‌ی تحصیلی، مقطع، ترم تحصیلی و معدل نیمسال قبلی) و بخش دوم مشتمل بر ۳۴ سوال بر اساس مقیاس لیکرت در پنج حیطه (مهارت‌های تدریس، ویژگی فردی، مهارت‌های ارتباطی، رعایت اصول و قوانین آموزشی و در نهایت مهارت‌های ارزشیابی) توسط محققین تهیه و در مرحله‌ی بعد اولویت و اهمیت هر قسمت به صورت لیکرت چهار گزینه‌ای مورد ارزیابی قرار گرفت. اطلاعات پس از جمع آوری با استفاده از آمار توصیفی، آزمون مجدد کای دو مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

یافته‌ها: در این مطالعه ۱۷۹ نفر (۶۴/۹ درصد) از دانشجویان مونث و ۹۷ نفر (۳۵/۱ درصد) از دانشجویان مذکور شرکت کردند. دانشجویان شاغل به تحصیل در دانشکده‌ی بهداشت (۳۰/۱ درصد) و دانشکده‌ی پزشکی (۱۸/۵ درصد) به ترتیب بیشترین و کمترین افراد شرکت کننده در بررسی حاضر بودند. نتایج نشان داد که اکثریت دانشجویان (۹۲ درصد) تسلط استاد بر موضوع درس و تعدادی کمی از افراد شرکت کننده در مطالعه (۲۲/۵ درصد) ارایه‌ی حجم نسبتاً زیاد موضوع در مورد موضوع درس در حیطه‌ی مهارت‌های تدریس را از موارد مهم ارزشیابی اساتید می‌دانستند. در این حیطه صرف وقت جهت پاسخگویی و نوع منبع مورد استفاده در اولویت‌های بعلی قرار گرفته، به طوری که به لحاظ ارزیابی اهمیت آن‌ها در ارزشیابی اساتید بین دو جنس و گروه‌های تحصیلی اختلاف معنی داری مشاهده شد ($P=0.001$).

نتیجه‌گیری: دانشجویان عوامل مهم در ارزشیابی اساتید را به خوبی تشخیص می‌دهند؛ اما در اولویت دهی به آیتم‌ها از فاکتورهایی نظری جنسیت، معدل تحصیلی، مقطع و رشته‌ی تحصیلی تأثیر می‌پذیرند.

واژگان کلیدی: ارزشیابی، استاد، دانشجو، فن دلگی

۱- دکتری تخصصی انگل شناسی پزشکی، استادیار دانشگاه علوم پزشکی لرستان

۲- دانشجوی دکتری آموزش بهداشت، گروه آموزش بهداشت و ارتقا سلامت، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی اصفهان

می توان به نکات منفی و مثبت برنامه ها و عملکردها پی برد، اما لازمه‌ی آن وجود یک سیستم و ابزار سنجش صحیح، حساس و دقیق است تا هم ارزشیابی به نحو صحیح صورت گیرد و هم تبعات منفی آن به حداقل برسد. از پیامدهای منفی اجرای ضعیف ارزشیابی، کاهش رضایت پرسنل، کم شدن انگیزه، بی تفاوتی آن ها به وظایف خود و نهایتاً کاهش بازدهی سیستم است که در جای خود مسایل بسیار مهمی هستند (۶).

در بررسی برگمن (Bergman) در مورد نظرات دانشجویان و اعضای هیات علمی در مورد ویژگی های مدرسین بالینی ممتاز و آموزش موثر، از نظر مدرسین دانش پژوهی و از نظر دانشجویان توانایی برقراری ارتباط از معیارهای عمدۀ بودند (۷). به علاوه مطالعه‌ی دانشگاه علوم پزشکی اهواز نشان داده است، مهم ترین معیار از نظر دانشجویان رفتار و عملکرد آموزشی بوده، از نظر آنان ویژگی های شخصیتی و آکادمیک مدرسین و طریقه‌ی ارزشیابی دانشجویان نیز دارای اهمیت متوسط است (۸). دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی قزوین، داشتن اعتماد به نفس، برقراری ارتباط نزدیک با دانشجو، احترام به زمان شروع و خاتمه‌ی کلاس، استفاده از سوالات دقیق و جامع در امر ارزشیابی دانشجو را ویژگی های مطلوب در تدریس یک مدرس می دانند (۹).

بنابراین لازمه‌ی ارزشیابی مناسب و صحیح مدرس مشخص بودن معیارها و ملاک های موثر در آموزش مطلوب است، چرا که با استفاده از ملاک ها و شاخص ها فرم های ارزشیابی جهت سنجش و ارزیابی مدرسین طراحی می گردد. با توجه به اهمیت این امر و به دلیل اینکه مطالعاتی مبنی بر طراحی فرم ارزشیابی کیفیت تدریس تئوری اساتید که آیتم های آن از دانشجویان استخراج شده باشد، یافت نشد. لذا این مطالعه با هدف طراحی و ارزیابی فرم ارزشیابی کیفیت تدریس تئوری اساتید از دیدگاه دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی لرستان در سال ۸۹ انجام گردید.

مقدمه

ادغام آموزش از عمدۀ ترین رسالت های یک دانشگاه و از وظایف مهم اعضای هیات علمی بوده و ارتقای کیفیت آن، منجر به ارتقای کیفیت آموزش دانشگاه می گردد. از فرآیندهایی که به منظور این ارتقای کیفیت انجام می گردد ارزشیابی مدرس است (۱۰). ارزشیابی به یک فرآیند نظام مند جهت جمع آوری و تفسیر داده ها اطلاق می‌گردد که تحقق اهداف مورد نظر برنامه و میزان آن را تعیین می نماید (۳). در این زمینه، ارزشیابی تعیین می کند که آیا اهداف مورد نظر تحقق پیدا کرده اند یا در حال تحقق هستند و به چه میزان ارزشیابی برای تعیین ارتباط، اثر بخشی و تاثیر فعالیت های مشخص مورد استفاده قرار می گیرد (۴). بی شک ارزشیابی از موثرترین روش های جهت تضمین کیفیت و شرط اساسی روند ارتقای مستمر در سیستم آموزشی می باشد. با استفاده از ارزشیابی و همچنین نتایج به دست آمده می توان به پیگیری نقاط قوت و ضعف سیستم پرداخته، به دنبال آن گام های مناسبی جهت تصمیم گیری در راستای ایجاد تحولات و اصلاح امور برداشته شود (۵).

امروزه ارزشیابی به عنوان عامل تعیین کننده‌ی اعتبار و سودمندی عملکردها محسوب می شود. از این رو از ارزشیابی مداوم برای سنجش کیفیت عملکرد مدرسین و آگاهی از نقاط قوت و ضعف آن ها به منظور ارتقا و پویایی فعالیت های آموزشی استفاده می شود. روش های مختلفی برای ارزشیابی عملکرد آموزشی اساتید وجود دارد. متدائل ترین آن ها، ارزشیابی اساتید توسعه دانشجویان (Student Evaluation of Teaching) است که در سال های اخیر در دانشگاه ها رایج گردیده است. در این مدل ارزشیابی، معمولاً با استفاده از پرسشنامه حاوی سوالات چند گزینه‌ای یا باز، نظرات دانشجویان را پیرامون رفتار و فعالیت آموزشی اساتید مورد تجزیه و تحلیل قرار می دهند (۱). هر چند ارزشیابی امری منطقی و ضروری است و با انجام آن

روش بررسی

دانستند (۱۰). لذا در این مطالعه از تمامی ۲۹۰ دانشجو در روش دلفی نظرخواهی شد. ابتدا از دانشجویان انتخاب شده طی نامه‌ای در یک سوال بازخواسته شد تا به طور کلی فاکتورهای مورد نظر خود برای ارزشیابی استاد را لیست نمایند.

فاکتورهای اعلام شده دسته بندی و موارد مشابه در یک طبقه قرار گرفتند و مجدداً فاکتورهای طبقه بندی شده به دانشجویان ارجاع داده شد و از آنان خواسته شد تا نظرات خود را در مورد فاکتورها اعلام کنند، نظرات اعلام شده در طبقه بندی و آیتم‌ها اعلام و برای دو میان بار به دانشجویان جهت نظردهی ارجاع داده شد که در این مرحله هیچ فاکتوری حذف یا اضافه نشد.

ابزار به دست آمده شامل ۲ قسمت بود که یک قسمت آن مشخصات دموگرافیک (معدل، مقطع و رشته‌ی تحصیلی، جنس و ...) و بخش دوم پرسشنامه مربوط به حیطه‌های ارزشیابی به دست آمده از دانشجویان در ۵ قسمت بود که شامل مهارت‌های تدریس (۱۲ فاکتور)، ویژگی‌های فردی (۱۰ فاکتور)، مهارت‌های ارتباطی (۴ فاکتور)، رعایت اصول و قوانین آموزشی (۴ فاکتور) و مهارت‌های ارزشیابی (۴ فاکتور) بود و دانشجویان می‌بایست هر یک از فاکتورها را در هر حیطه به لحاظ اهمیت به صورت لیکرت ۴ گزینه‌ای (خیلی مهم، مهم، کم اهمیت، بی اهمیت) مورد ارزیابی قرار می‌دادند.

روایی محتوایی و صوری پرسشنامه‌ها توسط مدرسین و کارشناسان فن و تطابق با سایر مطالعات تایید و پایایی آن با استفاده از روش Test-Retest روی ۳۰ نفر از دانشجویان با فاصله‌ی ۲ هفته ارزیابی و ضریب همبستگی آن حدود ۰/۹ تعیین شد.

در ادامه‌ی تحقیق، پرسشنامه‌هایی که بدین منظور تهیه شده بود، در بین شرکت کنندگان در مطالعه توزیع گردید. با توجه

این تحقیق یک مطالعه‌ی توصیفی مقطعی بوده که در مرحله انجام گردید. جامعه‌ی مورد مطالعه دانشجویان شاغل به تحصیل در دانشکده‌های مختلف، دانشگاه علوم پزشکی لرستان بودند. جهت تعیین حجم نمونه، از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای با در نظر گرفتن دانشکده و رشته‌های تحصیلی موجود در آن، استفاده شد. ترم تحصیلی به عنوان معیار ورود در نظر گرفته شد و دانشجویان ترم یک وارد مطالعه نگردیدند. دانشجویان ترم اول به دلیل این که آشنایی لازم با فرآیند ارزشیابی استاد را نداشتند واستفاده از نظر آن‌ها ممکن بود باعث کاهش اعتبار نتایج شود، لذا در این پژوهش کلیه‌ی دانشجویان ترم دوم و بالاتر که شاغل به تحصیل در دانشگاه علوم پزشکی لرستان بودند، شرکت داده شدند. دانشجویان کلیه‌ی رشته‌های تحصیلی موجود در دانشگاه می‌توانستند در مطالعه شرکت نمایند و جهت حفظ و رعایت اخلاق پژوهش از درج نام و نام خانوادگی اجتناب گردید. ورود به مطالعه و تکمیل پرسشنامه اختیاری بود. جهت افزایش دقت پاسخ دانشجو به سوالات پرسش نامه مجریان طرح پس از هماهنگی‌های لازم در کلاس حضور یافته و پس از توجیه دانشجویان پرسش نامه در اختیار آن‌ها قرار گرفت. محققین با ذکر اهمیت طرح برای جلب همکاری حداکثری، به دانشجویان وقت کافی برای پاسخ به سوالات دادند. روش گردآوری اطلاعات بدین صورت بود که ابتدا اولویت‌های ارزشیابی در ۵ قسمت مهارت‌های تدریس ویژگی‌های فردی، مهارت‌های ارتباطی، رعایت اصول و قوانین آموزشی و مهارت‌های ارزشیابی با استفاده از فن دلفی (از رایج ترین فنون نیازمندی و جمع آوری داده‌ها) استخراج شد. محققین تعداد افراد مورد نیاز برای برگزاری روش دلفی را ۳۰ نفر ذکر کردند و برخی محققین افزایش تعداد افراد در روش دلفی را برابر با افزایش قضاؤت‌ها و افزایش اعتماد

سووالات دانشجویان و اعتبار منابع مورد استفاده جهت تدریس در اولویت های بعدی قرار گرفتند و در این موارد نیز به لحاظ ارزیابی از اهمیت آنها در ارزشیابی استاد بین دو جنس و گروه های معدل تحصیلی اختلاف معنی داری وجود داشت. ارایه حجم نسبتاً زیاد در مورد موضوع درس در رتبه آخر اهمیت از نظر دانشجویان قرار داشت که تنها ۲۲/۵ درصد (۶۲ نفر) آن را پراهمیت و ۵۸/۳ درصد (۱۶۱ نفر) آن را باید اهمیت و کم اهمیت ذکر کردند. تعداد ۶۸ نفر (۷۰/۱ درصد) از دانشجویان پسر اهمیت اعتبار منابع مورد استفاده جهت تدریس را در ارزشیابی استاد خیلی مهم اعلام کردند، در حالی که ۶۱ درصد (۱۱۰ نفر) دانشجویان دختر این عقیده را داشتند (جدول ۴).

جدول ۳: توزیع فروانی دانشجویان در پاسخ به اهمیت تسلط استاد بر موضوع درس به تفکیک جنسیت

		سلط استاد بر موضوع درس			جنسیت	جمع
		خیلی مهم	مهم	کم اهمیت		
۹۷	۳	۰	۱۳	۸۱	مرد	تعداد
%۱۰۰	%۳/۱	%۰	%۱۲/۴	%۸۳/۵	درصد	
۱۷۹	۰	۰	۶	۱۷۳	زن	تعداد
%۱۰۰	%۰	%۰	%۳/۴	%۹۶/۶	درصد	
۲۷۶	۳	۰	۱۹	۲۵۴	تعداد	
%۱۰۰	%۱/۱	%۰	%۶/۹	%۹۲	درصد	
		P – value				
		.۰۰۱				

جدول ۴: توزیع فروانی دانشجویان در پاسخ به اعتبار منابع مورد استفاده استاد جهت تدریس به تفکیک جنسیت

		اعتبار منابع مورد استفاده استاد جهت تدریس			جنسیت	جمع
		خیلی مهم	مهم	کم اهمیت		
۹۷	۳	۲	۲۴	۶۸	مرد	تعداد
%۱۰۰	%۳/۱	%۲/۱	%۲۴/۷	%۷۰/۱	درصد	
۱۷۹	۰	۱۱	۵۸	۱۱۰	زن	تعداد
%۱۰۰	%۰	%۶/۱	%۳۲/۴	%۶۱/۵	درصد	
۲۷۶	۳	۱۳	۸۲	۱۷۸	تعداد	
%۱۰۰	%۱/۱	%۴/۷	%۲۹/۷	%۶۴/۵	درصد	
		P – value				
		.۰۰۱				

به اینکه ۱۴ عدد از پرسشنامه ها با دقت لازم پر نشده یا برخی از گزینه ها بی پاسخ مانده بودند، از مطالعه حذف شدند. داده ها با استفاده از آمار توصیفی، آزمون χ^2 جهت بررسی متغیرهای موجود مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند.

یافته ها

جامعه ای آماری متشكل از ۸۳ نفر (۳۰/۱ درصد) از دانشجویان شاغل به تحصیل در دانشکده بهدشت، ۸۲ نفر (۲۹/۷ درصد) از دانشجویان دانشکده پرستاری و مامایی، ۶۰ نفر (۲۱/۷ درصد) از دانشجویان دانشکده پیراپزشکی و ۵۱ نفر (۱۸/۵ درصد) از دانشجویان پزشکی بود. بیشترین فراوانی در میان دانشجویان شرکت کننده در تحقیق، دانشجویان ترم چهار تحصیلی با ۳۵/۹ درصد (۹۹ نفر) و مقطع کارشناسی با ۷۰/۳ درصد (۱۹۴ نفر) به خود اختصاص داده بودند.

در مرحله ای اول با فن دلفی ۵ حیطه ای ارزشیابی استخراج شد و در ارزیابی های به عمل آمده در مرحله ای دوم از اهمیت حیطه ها و هر آیتم نتایج زیر به دست آمد. در حیطه ای مهارت های تدریس (جدول ۱)، تسلط استاد بر موضوع درس به عنوان مهم ترین فاکتور ارزیابی شد و ۹۲ درصد (۲۵۴ نفر) دانشجویان اهمیت آن را در ارزشیابی استاد خیلی مهم اعلام نمودند که در این ارزیابی بین دو جنس (P<۰/۰۰۱) و گروه های معدل تحصیلی دانشجویان اختلاف معنی دار آماری وجود داشت (P<۰/۰۰۱). بدین معنی که ۹۶/۶ درصد (۱۷۳ نفر) از دانشجویان دختر و ۸۳/۵ درصد (۸۱ نفر) دانشجویان پسر (جدول ۲). همه‌ی ۶۹ نفر (۱۰۰/۹۷) درصد دانشجویی که معدل ترم قبل آنها بین ۱۶ تا ۱۷/۹ بود، اهمیت تسلط استاد بر موضوع درس را در ارزشیابی استاد خیلی مهم ارزیابی کردند در حالی که ۷۱ درصد (۲۰ نفر) از افرادی که معدل آنها زیر ۱۴ بود، این عقیده را داشتند. در این حیطه، صرف وقت جهت پاسخگویی به

گرفت و تنها ۲۹/۳ درصد (۸۱ نفر) دانشجویان آن را خیلی مهم و ۲۷/۵ درصد (۷۶ نفر) بی اهمیت ارزیابی نمودند (جدول ۱).

در حیطه‌ی ویژگی‌های فردی استاد، داشتن اعتماد به نفس، نگرش استاد به موضوع تدریس و نگرش و علاقه‌ی استاد نسبت به رشته به ترتیب به عنوان مهم ترین اولویت‌ها انتخاب و رتبه‌ی دانشگاهی مدرس در رتبه‌ی آخر قرار

جدول ۱: توزیع درصد فروانی دانشجویان در پاسخ به اهمیت آیتم‌های فرم ارزشیابی کیفیت تدریس تئوری

آیتم	حیطه مهارتهای تدریس	خیلی مهم	مهم	کم اهمیت	بی اهمیت
سلط استاد بر موضوع درس					
۱/۱	۰	۶۹	۹۲		
۱/۱	۱/۸	۳۱/۹	۶۵/۲	صرف وقت جهت حل مشکلات و سوالات دانشجویان	
۱/۱	۴/۷	۲۹/۷	۶۴/۵	اعتبار منابع مورد استفاده استاد جهت تدریس	
۱/۱	۵/۱	۳۵/۵	۵۸/۳	ارایه‌ی مطالب جدید علمی	
۱/۱	۳/۶	۲۸/۸	۵۶/۵	داشتن طرح درس و بیان آن برای دانشجویان	
۱/۸	۸	۳۴/۸	۵۵/۴	سرگرم کننده بودن کلاس	
۱/۸	۴/۷	۳۸/۸	۵۴/۷	استفاده از وسائل کمک آموزشی	
۱/۱	۸	۴۰/۲	۵۰/۷	بیان اهمیت هر درس در شروع آن	
۱/۱	۲/۹	۴۷/۴	۴۹/۶	فرام کردن موقعیت برای تفکر دانشجویان در خصوص موضوع درسی	
۲/۹	۱۰/۹	۴۶/۴	۳۹/۹	پرسش و پاسخ از دانشجویان در جریان تدریس	
۱۲/۸	۳۱/۹	۳۰/۱	۲۴/۳	دادن مسؤولیت ارایه‌ی بخشی از دروس به دانشجویان	
۲۵	۳۳/۳	۱۹/۲	۲۲/۰	ارایه‌ی حجم نسبتاً زیاد در مورد موضوع درس	
ویژگی‌های فردی					
۰	۰	۱۸/۱	۸۱/۹	داشتن اعتماد به نفس	
۰	۲/۵	۲۰/۳	۷۷/۲	نگرش استاد نسبت به تدریس	
۱/۱	۱/۸	۲۱	۷۶/۱	نگرش استاد نسبت به رشته	
۳/۳	۱۰/۵	۲۹/۳	۵۶/۹	صدا و لهجه استاد	
۲/۵	۱۲	۳۱/۵	۵۴	طرز لباس پوشیدن و ظاهر استاد	
۹/۱	۱۵/۶	۲۵/۴	۵۰	حرکات، راه رفتن و تکیه کلام‌ها	
۴/۷	۲۳/۹	۳۷	۳۴/۴	رعایت ارزش‌های اسلامی	
۱۰/۵	۲۶/۸	۳۱/۲	۳۱/۵	داشتن سابقه‌ی طولانی تدریس	
۲۷/۵	۲۹/۳	۱۳/۸	۲۹/۳	رتبه‌ی دانشگاهی مدرس	

به اسم به ترتیب رتبه بنده شدند و بین دو جنس در ارزیابی از اهمیت برقراری ارتباط صمیمانه با دانشجو اختلاف معنی داری وجود داشت (جدول ۲).

در حیطه‌ی مهارت‌های ارتباطی، برقراری ارتباط صمیمانه با دانشجو، انعطاف پذیری نسبت به رفتار دانشجویان، استمرار ارتباط با دانشجویان در جریان تدریس و شناخت دانشجویان

جدول ۲: توزیع درصد فروانی دانشجویان در پاسخ به اهمیت آیتم های فرم ارزشیابی کیفیت تدریس تئوری

مهارت‌های ارتباطی				
خیلی مهم	مهم	کم اهمیت	بی اهمیت	
۰	۵/۱	۱۸/۵	۷۶/۴	برقراری ارتباط صمیمانه با دانشجو
۰	۶/۲	۲۳/۹	۶۹/۹	انعطاف پذیری نسبت به رفتار دانشجویان
۰	۶/۹	۲۷/۵	۶۵/۵	استمرار ارتباط با دانشجویان در جریان تدریس
۵/۴	۲۷/۵	۳۳	۳۴/۱	شناخت دانشجویان به اسم
رعايت اصول و قوانين آموزشي				
۲/۵	۹/۱	۴۲	۴۶/۴	رعايت زمان دقیق شروع و پایان کلاس
۲/۲	۱۴/۹	۴۹/۳	۳۳/۷	رعايت دقیق مقاد آیین نامه های آموزشی
۲/۹	۲۹/۷	۳۵/۱	۳۲/۲	الزام دانشجویان به رعايت مقررات آموزشی
۱۵/۹	۳۳	۲۲/۱	۲۹	انجام حضور غیاب دقیق در کلاس
مهارت‌های ارزشیابی				
۰/۷	۸/۷	۴۸/۹	۴۱/۷	برگزاری امتحان جامع و دقیق در پایان ترم
۶/۲	۲۷/۵	۴۱/۷	۲۴/۶	انجام ارزشیابی مرحله‌ای در پایان هر کلاس و در طول ترم
۶/۹	۳۵/۵	۳۶/۲	۲۱/۴	خواستن تکالیف تحقیقی از دانشجویان
۱۳/۸	۳۹/۵	۳۰/۸	۱۵/۹	انجام ارزشیابی ورودی از دانشجویان

حضور غیاب دقیق در کلاس در رتبه‌های بعدی اهمیت قرار گرفتند. در حیطه‌ی مهارت‌های ارزشیابی، برگزاری امتحان جامع و دقیق در پایان ترم، در رتبه‌ی اول و ۴۱/۷ درصد (۱۱۵ نفر) دانشجویان اهمیت آن را در ارزشیابی اساتید خیلی مهم ارزیابی نمودند که در این ارزیابی نیز بین دو جنس در گروه‌های معدل تحصیلی اختلاف معنی داری وجود داشت. تمام دانشجویانی که معدل آنها بین ۱۸ تا ۲۰ بود و در کردند و اختلاف معنی داری (P=۰/۰۶) بین این گروه‌ها یافت شد، همچنین دانشجویان دختر به طور معنی داری

در حیطه‌ی رعايت اصول و قوانين آموزشی، رعايت زمان دقیق شروع و پایان کلاس در رتبه‌ی اول قرار گرفت و ۴۶/۴ درصد (۱۲۸ نفر) دانشجویان اهمیت آن را در ارزشیابی اساتید خیلی مهم ارزیابی کردند، به طوری که بین گروه‌های معدل تحصیلی در این ارزیابی اختلاف معنی داری وجود داشت (P<۰/۰۵) در این حیطه، رعايت دقیق مقاد آیین نامه‌های آموزشی، الزام دانشجویان به رعايت مقررات آموزشی، انجام درصد (۲۱ نفر) دانشجویان با معدل زیر ۱۴، برگزاری امتحان جامع و دقیق در پایان ترم را مهم و خیلی مهم اعلام

همسو توسط رئوفی و همکاران، از نظر دانشجویان تسلط بر موضوع درس و قدرت اداره و رهبری کلاس، جزء بهترین گویه‌های فرم بررسی کیفیت تدریس نظری شناخته شد (۱۱). علاوه بر تسلط علمی استاد بر موضوع مورد تدریس، تلاش استاد در تهییم مطالب علمی به دانشجو و هم چنین قدرت بیان استاد از اهمیت بالا و یکسانی برای دانشجویان در ارزشیابی استادی برخوردار است، به طوری که گاهی اوقات مشاهده می‌شود با وجود این که استاد تسلط علمی بر موضوع درس دارد، ولی در قدرت بیان و انتقال مفاهیم دچار مشکل می‌شود، بدین دلیل ارزشیابی وی توسط دانشجویان تحت تاثیر قرار گرفته و کاهش می‌یابد. بنابراین، یک استاد علاوه بر توانایی علمی باید، قدرت بیان و انتقال مطالب درسی مناسبی نیز داشته باشد. در تایید این نظر مطالعات قباینی و همکاران نشان داد، مهم‌ترین خصوصیات یک استاد خوب دانشگاهی از دیدگاه دانشجویان دانشکده‌ی پرستاری دانشگاه علوم پزشکی سمنان به ترتیب تسلط علمی استاد بر درس مورد تدریس، شیوه‌ای بیان، نحوه‌ی سامان دهی و تنظیم درس و علاقمندی به تدریس بوده است (۱۲). در مطالعه‌ی حاضر بین نظرات دانشجویان رشته‌های مختلف در هر یک از اولویت‌های حیطه‌ی مهارت‌های تدریس اختلاف معنی‌داری مشاهده نشد که هم‌خوانی با مطالعه‌ی دکتر معزی و همکاران دارد. در مطالعه‌ی نامبرده در بین رشته‌های مختلف نیز در مورد معیار ارتباط مناسب مدرس با دانشجو، تسلط مدرس به محتوای درس، قدرت بیان و تهییم مطالب درسی، استفاده مدرس از منابع جدید در تدریس، رفتار اجتماعی مدرس با دانشجو، تاثیر مثبت مدرس بر دانشجو و پذیرش پیشنهادات و انتقادات دانشجویان اختلاف معنی دار مشاهده نشده است (۱۳).

نتایج حاصل از بررسی حاضر نشان داد اختصاص دادن وقت کافی جهت پاسخگویی به سوالات دانشجویان و اعتبار منابع مورد استفاده جهت تدریس در اولویت‌های بعدی قرار دارند. در مطالعه‌ی وکیلی و همکاران بخش زیادی از دانشجویان اظهار داشتند که

اهمیت بیشتری به این فاکتورها داده بودند. هم چنین تمام دانشجویان با معدل ۱۸ تا ۲۰ و ۸۲/۱ درصد (۲۳ نفر) دانشجویانی که معدل آن‌ها زیر ۱۴ بود، رعایت زمان دقیق شروع و پایان کلاس در پایان ترم را مهم و خیلی مهم اعلام کردند و اختلاف معنی‌داری بین این گروه‌ها بدست آمد ($P=0/006$). تمام دانشجویان با معدل ۱۸ تا ۲۰ و ۷۸ درصد (۲۲ نفر) دانشجویان معدل زیر ۱۴، فراهم کردن موقعیت برای تفکر دانشجویان در خصوص موضوع درسی را مهم و خیلی مهم اعلام کردند که اختلاف معنی‌داری بین گروه‌ها یافت شد ($P=0/006$).

بحث

طراحی نظام ارزشیابی مناسب برای استادان که گران بهترین بخش نظام آموزش عالی را تشکیل می‌دهند، اهمیت ویژه دارد و یکی از روش‌های متداول بوده که تقریباً در تمامی دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی انجام می‌گیرد. ارزشیابی امری منطقی و ضروری است که اگر به درستی انجام گیرد، رهنمودهای ارزنده‌ای را جهت اصلاح برنامه‌ها و عملکردها در اختیار می‌گذارد، اما اگر به طور صحیح انجام نگیرد و یا از نتایج آن استفاده مناسب نشود، عواقب زیانباری به دنبال خواهد داشت.

یکی از ارکان مهم ارزشیابی، محتوا و میزان اهمیت سوالات ارزشیابی است که در قالب پرسشنامه توسط دانشجو پاسخ داده می‌شود (۱۱). با توجه به میزان پاسخ دهی دانشجویان می‌توان به اهمیت ارزشیابی کیفیت تدریس ثوری استادی پس برد. در این مطالعه یافته‌های ما در پنج حیطه‌ی مهارت‌های تدریس، نظر می‌رسد در این مطالعه در حیطه‌ی درستی مهارت‌های تدریس، اهمیت تسلط استاد بر موضوع درس در ارزشیابی استاد از مهم‌ترین اولویت‌ها باشد به نحوی که دانشجویان با معدل بالا برای این ویژگی اهمیت بیشتری قابل بررسی بود. به نظر می‌رسد در این مطالعه در حیطه‌ی درستی مهارت‌های تدریس، اهمیت تسلط استاد بر موضوع درس در ارزشیابی استاد از نظر دانشجویان مذکور، اعتبار منابع مورد استفاده جهت تدریس در ارزشیابی می‌تواند اهمیت ویژه‌ای پیدا کند. در یک مطالعه

بوده که نشان داده شده سن، جنسیت، نژاد و ملیت، عواملی مهمی هستند که در ارزشیابی های استادی تاثیر می گذارند (۱۶و۱۷). به طورکلی، دانشجویان به استادی که صمیمی، برون گرا و علاقمند به تدریس هستند نمره‌ی ارزشیابی بالاتری می دهند (۱۸). جدید و قدیمی بودن مطالب درسی در موضوع تدریس از دیدگاه دانشجویان در ارزشیابی استادی با اهمیت و تاثیرگذار تلقی شده است. این یافته نشان می دهد ارایه‌ی اطلاعات علمی جدید و به روز در موضوع درس از طرف استاد از یکی از متغیرهای مهم و تاثیرگذار در ارزشیابی استادی بوده که باید استادی دانشگاه به آن توجه بیشتری نمایند.

در حیطه‌ی ویژگی‌های فردی استاد، داشتن اعتماد به نفس، نگرش استاد به موضوع تدریس و نگرش و علاقه‌ی استاد به موجب یافته‌های این مطالعه، دانشجویان برقراری ارتباط صمیمانه با دانشجو، انعطاف پذیری نسبت به رفتار دانشجویان، استمرار ارتباط با دانشجویان در جریان تدریس و شناخت دانشجویان به اسم را به ترتیب از مهارت‌های ارتباطی استاد رتبه بندی کردند. در مطالعه‌ی مشابه در جهرم ۷۶ درصد دانشجویان مهارت‌های ارتباطی استادی در ارزشیابی آنان را مؤثر دانستند (۱۵)، در حالی که در مطالعه‌ی سیف و همکاران نتایج نشان داد که ارزشیابی شاگردان از معلم کمتر تحت تأثیر کیفیت درسی و یادگیری آنان متأثر از طرز عمل و روش کار معلم است (۱۹). به نظر می‌رسد در امر آموزش نه تنها نحوی تدریس و آموزش استاد، بلکه شخصیت و منش و رفتارهای او در کلاس می‌تواند در افزایش شور و شوق و انگیزه دانشجو برای یادگیری و آموزش، و نهایتاً ارتقا و کیفیت آموزش بسیار موثر باشد. در این رابطه نشان داده شده است، استادی سرزنش و در دانشجویان فراهم نماید (۲۰). در پژوهش انجام شده در جهرم، ۷۶ درصد استادی معتقد بودند که دانشجویان بیش از آن چه به محظا و روش تدریس استاد توجه داشته باشند، به ارزیابی اخلاق، رفتار و شخصیت مدرس می پردازند (۲۱).

صرف وقت جهت حل مشکلات و سوالات درسی دانشجویان توسط استاد، تاثیر زیادی در نمره‌ی ارزشیابی استاد دارد (۱۴). بنابراین استادی که وقت و زمان کافی برای رفع مشکلات درسی و غیر درسی دانشجو صرف می نماید، از دیدگاه دانشجو پنهان نمانده و تاثیرگذار در ارزشیابی استاد خواهد داشت. بررسی حاضر نشان می دهد که سخت گیری استاد در کلاس یا امتحان در کم شدن نمره‌ی ارزشیابی بی تاثیر نمی باشد که با یافته‌ی حاصل از مطالعه امینی و همکاران مطابقت دارد (۱۵). در تحقیق حاضر با در نظر گرفتن جنسیت افراد شرکت کننده در مطالعه، بین عقاید دانشجویان مونث و بین دانشجویان مونث و مذکور در اهمیت هر یک از موارد موجود، اختلاف معنی‌داری وجود داشت که همسو با مطالعاتی نسبت به رشته به ترتیب به عنوان مهم ترین اولویت‌ها انتخاب و دارا بودن سمت اجرایی استاد در پایین ترین اولویت‌ها قرار داشت. در مطالعه وکیلی و همکاران از دیدگاه اکثربیت دانشجویان اعتماد به نفس، شخصیت، ممتاز و خوش اخلاقی دارای اهمیت یکسان و بالا در ارزشیابی استادی می باشند (۱۴). این بیانگر آن است که علاوه بر مهارت‌های تدریس استاد، اعتماد به نفس و شخصیت استاد از متغیر بسیار مهم دیگری است که در ارزشیابی اعضای هیات علمی بسیار تاثیرگذار می باشد.

مطالعه‌ی وکیلی و همکاران در رابطه با بررسی عوامل تاثیرگذار بر ارزشیابی استادی از دیدگاه دانشجویان نشان داد که حضور به موقع در کلاس یکی از عوامل بسیار مهم مطرح شده توسط دانشجویان می باشد (۱۴). یافته‌های مطالعه‌ی حاضر در خصوص رعایت اصول و قوانین آموزشی، نشان از اهمیت رعایت زمان دقیق شروع و پایان کلاس آموزشی توسط ۶۴ درصد از دانشجویان بود. در یک بررسی دیگر که توسط ۶۰ نوابی و همکاران در این خصوص انجام شده است، حدود ۶۰ درصد از دانشجویان حضور به موقع مدرس در کلاس درس را عامل مهم برای مدرس مطلوب مطرح کردند (۱۸).

در ارزشیابی اساتید در فاکتورهای مختلف می‌باشد، اما در اولویت دهی و امتیازدهی از متغیرهایی نظیر جنسیت، معدل تحصیلی، مقطع و رشته‌ی تحصیلی تاثیر می‌پذیرند که می‌تواند اعتبار ارزشیابی‌های اساتید توسط دانشجویان را مورد تردید قرار دهد. نظر به اهمیت و نقش ارزشیابی‌های دانشجویی در ارتقای کیفیت و بهبود فرایندآموزش دردانشگاه، پیشنهاد می‌گردد مطالعه‌ای جامع در سطح دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور با حضور اساتید و دانشجویان برتر برای تدوین و طراحی فرم ارزشیابی اساتید و روش‌های مکمل انجام گیرد. تا ارزشیابی واقعی از عملکرد آموزش اساتید تسهیل گردد. لازم به ذکر است که عدم بررسی تاثیر بومی بودن یا نبودن دانشجویان در اولویت دهی به فاکتورهای ارزشیابی اساتید و عدم بررسی نظرات اساتید در خصوص اهمیت موارد مطرح شده و نتایج به دست آمده از دانشجویان، از محدودیت‌های مطالعه‌ی حاضر می‌باشد.

تقدیر و تشکر

پژوهشگران از معاونت محترم پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی لرستان و کلیه‌ی عزیزانی که در جمع آوری اطلاعات همکاری داشته‌اند، قدردانی به عمل می‌آورند.

اعتقاد اساتید بر این است که دانشجویان به دلیل عدم آگاهی لازم از فرآیند تدریس از قضاوت کاملی جهت ارزشیابی برخوردار نیستند، از این رو اعتقادی به نتایج حاصل از این گونه ارزشیابی‌ها ندارند. برخی معتقدند دانشجویان نظرات شخصی خویش را در ارزشیابی دخالت می‌دهند (۲۱ و ۲۲). با توجه به نتایج به دست آمده از مطالعات گوناگون، معمولاً ارزشیابی استاد توسط دانشجو از صحت لازم برخوردار نمی‌باشد و نباید مبنای تصمیم گیری‌ها (ارتقاء، تشویق و تنبیه و تعیین استاد نمونه و...) قرار گیرند (۲۳). بهتر است از سایر روش‌های ارزشیابی به ویژه روش‌هایی که تعیین کننده‌ی میزان یادگیری دانشجویان در نتیجه‌ی درس و آموزش استاد می‌باشد نیز بهره گرفت. در این راستا می‌توان از تجربه‌ی کشورهای خارجی که در ارزشیابی بیشتر از میزان یادگیری فراگیر استفاده شده بهره گرفت. تجربه‌ی دانشگاه سنگاپور در این خصوص در زمینه‌ی طراحی یک روش جدید سنجش بر مبنای توانایی شامل تعیین حداقل و حداکثر توانایی و هم چنین توانایی متوسط استاد در این رابطه مفید می‌باشد (۲۴).

نتیجه گیری

با توجه به یافته‌های اغلب مطالعات، دانشجویان از عوامل مهم

References

- 1-Bazargan-Harandi A. Educational evaluation: concepts, models and operational processes. Tehran: press; 2008.
- 2-Seif AA. Methods of educational measurement and evaluation. Tehran: Doran press; 2003 .
- 3-Sarchami R, Salman Zadeh H. Iran university faculty members in terms of

- student assessment to improve teaching. *J Qazvin Uni Med Sci*. 2005; 9(1): 67-72.
- 4- Seif AA. Methods of measurement and evaluation of training. 3rd ed. Tehran: Doran press; 1999.
- 5- Wolf R. Educational evaluation methods. Center for academic press; 1992.
- 6- Shakoornia A. Teacher evaluation and quality improvement. Congress proceedings

- of National Assessment and Accreditation of Ahwaz, 2001.
- 7- Bergman K, Gaitskill T. Faculty and student perceptions of effective clinical teachers: an extension study. *J Professional Nurs.* 1999; 6(1): 33-44.
- 8- Shakoornia A, Motlagh MA, Malayeri AR, Jahanmardi AR, Komili Sani H. Medical students Jondishapoor factor in teacher evaluation. *Iranian J Med Educ.* 2005; 5(2): 101-10.
- 9- Sarchami R, Hoseini M. Students` view points about priorities in teacher evaluation. *Iranian J Med Educ.* 2002; 2: 50.
- 10- Ahmadi FA, Nasiriani KH, Abazari P. Delphi technique: a research tool. *Iranian J Med Educ.* 2008; 8(1): 175-85.
- 11- Raoufi SH, Seikhian A, Ebrahimzadeh F, Tarahi MJ, Ahmadi P. Designing a novel sheet to evaluate theoretical teaching quality of faculty members based on viewpoints of stakeholders and charles E. Glassick's scholarship principles. *J Hormozgan Uni Med Sci.* 2010; 14(3): 167-76.
- 12- Ghorbani R, Haji-Aghajani S, Heidarifar M, Andade F, Shams-Abadi M. Viewpoints of nursing and para-medical students about the features of a good university lecturer. *Koomesh.* 2009; 10(2): 77-83.
- 13- Moezi M, Shirzad H, Zamazad B, Rohi H. Evaluation process in viewpoints of academic staff and students in Shahrekord University of Medical Sciences. *J Shahrekord Uni Med Sci.* 2010; 11(4): 63-75.
- 14- Vakili A, Hajaghajani S, Rashidy-Pour A, Ghorbani R. An investigation of factors influencing student evaluation of teacher performance: A comprehensive study in Semnan University of Medical Sciences. *Koomesh.* 2010; 12 (2): 93-103.
- 15- Amini M, Honardar M. The view of faculties and medical students about evaluation of faculty teaching experiences. *Koomesh.* 2008; 9(3): 171-178.
- 16- Germain ML, Seandura TA. Grade inflation and student individual differences as systematic bias in faculty evaluations. *J Instructional Psychol.* 2003; 32: 58-67.
- 17- Maroofi Y, Kiamanesh AR, Mehr Mohammadi M, Asgari MA. Teaching quality assessment in higher education: investigation of some views. *Curriculum Studies.* 2007; 5(2): 81-112.
- 18- Navabi N, Jahanian I, Haji Ahmadi M, Parvaneh M. Criteria for a desirable teacher from the view point of students of Babol University of Medical Sciences. *J Babol Uni Med Sci.* 2010; 12(Suppl 1): 7-13.

- 19- Seif AA. Teacher evaluation using students' viewpoint. Is it reliable? *Psychol Res.* 1997; 1: 12-24.
- 20- Sharifi M, Jourabchi Z, Alipour Haydari M, Teachers effectiveness on student assessment of teachers and the course. *J Qazvin Uni Med Sci.* 2002; 6(2):81-7.
- 21- Amini M, Najafipour S, Torkan N, Ebrahimi Nejad F. Correlation between educational performance and communication skills of Jahrom medical teachers. *Babol Uni Med Sci.* 2010; 12(Suppl 1): 100-5.
- 22- Hajiaghajani S. Viewpoints of Shahid Beheshti University faculty members about the effect of their evaluation by students on teaching activities. *Res Med Sci.* 1999; 1: 8.
- 23- Aghamolaei T, Javadpour S, Abedini S. Attitude of Bandar-Abbas medical university faculty members about their assessment by the scholars. *J Hormozgan Uni Med Sci.* 2010; 14: 234-40.
- 24- Zubair A, Khoo-Hoon E, Tan-Chay H. A novel approach to faculty development program evaluation. *Med Educ.* 2004; 38: 1187-88.